

GELDERS WERKBOEK
DOORONTWIKKELING
LOKALE HITTEPLANNEN

Dit werkboek is in opdracht van provincie Gelderland ontwikkeld door de Gelderse GGD'en, als onderdeel van het project '[Heat Adaptation for Health, Housing and Habitat](#)'. Dit project wordt mede mogelijk gemaakt door de EU-subsidie vanuit het '[Pathways2Resilience](#)' (P2R) programma.

Met onze deelname aan P2R werken we aan de volgende onderwerpen:

1. Meer gemeenten aan de slag met de [Menukaart Hitte](#): Met de [subsidie 'Integraal actieplan Hitte'](#) kunnen in 2025 18 Gelderse gemeenten starten met de ontwikkeling van dit plan.
2. Verbetering lokale hitteplannen: Om gemeenten te informeren en inspireren hoe de volgende stap te zetten in de ontwikkeling van hun hitteplannen ontwikkelden we dit werkboek.
3. Hittemaatregelen in huurwoningen: Samen met de Gelderse woningcorporaties worden mogelijkheden onderzocht om verder aan de slag te gaan met hittemaatregelen in huurwoningen.
4. Europese Community of Practice: Wij starten met 'The European Heat Adaptation Community'. In deze community brengen we professionals die zich bezighouden met hitteadaptatie uit gemeenten, regio's, gezondheidsdiensten, onderzoekinstellingen en andere relevante sectoren uit heel Europa met elkaar in verbinding om ervaringen en kennis te delen.

Gelderland-Zuid

Gelderland-Midden

Noord- en Oost-Gelderland

Funded by the Pathways2Resilience programme

PATHWAYS2RESILIENCE

INHOUD

	Inleiding	4
1.	De Basis	5
2.	Potentiële doelgroepen	7
3.	Uitbreiden? Werk met modules	10
4.	Communicatie en voorlichting	11
5.	Aanvullende acties bij code oranje	12
6.	Goede voorbeelden	16
7.	Organisatie binnen de gemeente	18
8.	Bijlagen	22

INLEIDING

Vanaf 2021 zijn de Gelderse gemeenten aan de slag gegaan met het ontwikkelen en implementeren van Lokale Hitteplannen. Eind 2023 hebben zelfs alle gemeenten in onze provincie in samenwerking met de drie Gemeentelijke Gezondheidsdiensten (GGD'en) een Lokaal Hitteplan gemaakt, wat uniek is in Nederland. Daarmee zijn we beter voorbereid op hittestress en kunnen we de juiste maatregelen nemen om inwoners te beschermen tegen langdurige hitte.

Lokaal Hitteplan

Een lokaal hitteplan helpt om eenvoudige voorzorgsmaatregelen onder de aandacht te brengen bij risicogroepen, zoals ouderen, chronisch zieken en jonge kinderen. Sinds 2007 is er een Nationaal Hitteplan dat waarschuwt voor periodes van langdurige hitte. Deze waarschuwing wordt via het lokaal hitteplan verder uitgezet in de gemeente. Daarnaast hebben gemeenten en de GGD afspraken gemaakt met lokale organisaties als thuiszorgorganisaties, welzijn en woningcorporaties om via communicatie en voorlichting de kennis en het bewustzijn bij inwoners te vergroten, en waar nodig ondersteuning te bieden aan kwetsbare doelgroepen. Door deze afspraken vast te leggen in het lokaal hitteplan zijn we van losse interventies naar een gezamenlijke aanpak gegaan, wat zorgt voor een sterkere collectieve impact (zie figuur 1).

Doorontwikkeling Lokale Hitteplannen in Gelderse gemeenten

Dit werkboek is ontwikkeld om Gelderse gemeenten te informeren en inspireren over de mogelijkheden om het bestaande lokaal hitteplan door te ontwikkelen. Hierbij geven wij informatie hoe je aan de slag kunt gaan met acties gericht op meerdere doelgroepen, welke communicatie- en voorlichtingsmiddelen je kunt gebruiken, en welke aanvullende acties voor ondersteuning van kwetsbare doelgroepen er mogelijk zijn. Alle goede voorbeelden uit Gelderland die de afgelopen 4 jaar verzameld zijn gebruiken we daarbij als input. Daarnaast gebruiken we ook informatie die ontwikkeld is door andere gemeenten in Nederland. Hiermee willen we ervoor zorgen dat we in onze provincie klaar zijn voor de uitdagingen door het veranderende klimaat en stijgende temperaturen, en om alle Gelderlanders zo goed als mogelijk te beschermen tegen de gezondheidsrisico's van hitte.

Figuur 1: Collectieve impact benadering

1. DE BASIS

De basis van elk lokaal hitteplan is de lokale uitwerking van het [nationaal hitteplan](#), gericht op een praktische uitvoering van het waarschuwingssysteem én preventieve activiteiten. Het lokale hitteplan bevat werkafspraken tussen gemeente, GGD en lokale partners over hoe te handelen ter voorbereiding op en tijdens hete periodes. Bij de ontwikkeling van de Gelderse lokale hitteplannen in de afgelopen vijf jaar zijn in ieder geval de volgende onderwerpen opgenomen:

Afspraken en doelen

Lokale hitteplannen beschrijven de afspraken over de lokale aanpak van de gezondheidsrisico's van hitte. Een lokaal hitteplan richt zich op individuele verzorgers en professionals, zorginstellingen en maatschappelijke organisaties. Het geeft informatie en helpt bij hitte met de uitvoering van reguliere taken en aanvullende maatregelen. Lokale hitteplannen kunnen eigen afwegingen maken tijdens een periode van hitte, los van het Nationaal Hiteplan. In een lokaal hitteplan staan doelen en afspraken tussen gemeente, GGD en lokale partners uit het zorg-, welzijn en woondomein over preventieve voorlichting en communicatie gericht op kwetsbare doelgroepen. Deze voorlichting bevordert de zelfredzaamheid en samenredzaamheid van kwetsbare mensen.

Afstemming en vastlegging taken in de verschillende fases

Het lokaal hitteplan wordt uitgevoerd in jaarlijkse cycli, met seizoenen en fases. Per fase worden er afspraken en de rolverdeling tussen gemeente GGD en andere partners vastgelegd: Voorbereidingsfase, voorwaarschuwing/informatiefase, waarschuwingsfase en de evaluatie- en verbeterfase (zie figuur 2). Daarnaast worden er afspraken gemaakt over preventie, kennisontwikkeling en gedagsbeïnvloeding door het jaar heen.

Samenwerking met lokale partners

Om de doelen vanuit het lokaal hitteplan te behalen is samenwerking met lokale partners onmisbaar. Daarom is het ook onderdeel van de basis om de samenwerking en afstemming met deze lokale partners te benoemen. Het detailniveau waarop dit wordt opgenomen mag verschillen. Vaak kan hiervoor gebruik gemaakt worden van bestaande netwerken, wat de ontwikkeling en het actueel houden van het hitte-netwerk kan vergemakkelijken. Zie [hoofdstuk 2](#) voor mogelijke samenwerkingspartners per hittegevoelige doelgroep.

Lokale situatie gemeente

Elke gemeente heeft zijn eigen beleid en aandachtsgebieden. Het is daarom van meerwaarde om ook de relatie met diverse gemeentelijke beleidsdomeinen (klimaatadaptatiestrategie, gezondheidsbeleid, ouderenbeleid etc.) én de lokale situatie te beschrijven, al dan niet ondersteund door beschikbare data en kaarten.

Figuur 2: Fases en acties lokaal hitteplan

Maart en april	Mei t/m september			Oktober t/m feb.	
Vorbereidingsfase	Voorwaarschuwing/ Informatiefase	Waarschuwing f ase <i>Activatie Nationaal Hitteplan</i>		Evaluatie- en verbeterfase	
- Doorvoeren van verbeteringen n.a.v. evaluatie - Startschot voorbereiding lokale partners - Beschikbaar stellen communicatiemateriaal (online en offline) voor lokale partners - Preventieve communicatieacties (gemeente en GGD)	- Verspreiding informatiemail RIVM (vanuit GGD of gemeente) onder lokale organisaties (Preventieve) communicatie via gemeentelijke kanalen	Code Geel - Verspreiding waarschuwingsmail RIVM (vanuit GGD of gemeente) onder lokale organisaties - Communicatie via gemeentelijke en GGD kanalen	Code Oranje - Verspreiding waarschuwingsmail RIVM (vanuit GGD of gemeente) onder lokale organisaties - Communicatie via gemeentelijke en GGD kanalen - Extra acties ondersteuning van kwetsbare doelgroepen door lokale partners zorg en welzijn	Code Rood - Verspreiding waarschuwingsmail RIVM (vanuit GGD of gemeente) onder lokale organisaties - Acties opvolgen zoals vastgelegd in het actieplan extreme hitte - Crisisplan treedt mogelijk in werking Let op: het <u>actieplan extreme hitte</u> maakt niet vanzelfsprekend onderdeel uit van het lokaal hitteplan. Maak hierover afspraken met de gemeente en veiligheidsregio.	- Uitzetten vragenlijst - Ophalen verbeterpunten - Afstemming tussen gemeente en GGD
Preventie	Communicatie- en voorlichtingsacties vóórdat hitte zich voordoet. Ontwikkelen en delen van kennis.				

2. POTENTIËLE DOELGROEPEN

De afspraken in de basis tussen gemeente, GGD en lokale partners zijn afhankelijk van op welke kwetsbare doelgroep(en) wordt geconcentreerd vanuit het lokaal hitteplan. Er kan sprake zijn van overlap tussen partners die de verschillende doelgroepen kunnen bereiken. In dit hoofdstuk staan alle potentiële doelgroepen en de bijbehorende samenwerkingspartners benoemd.

Zelfstandig thuiswonende ouderen 70+

Samenwerking met:

- Wijkverpleging
- Thuiszorg
- Woningcorporaties
- Welzijnsorganisaties
- Seniorenverenigingen
- Apotheken
- Huisartspraktijken
- Dagbesteding

Jonge kinderen & hun ouders

Samenwerking met:

- Kinderdagopvang
- Basisscholen
- Jeugdgezondheidszorg (GGD en/of consultatiebureaus) en Inspectie Kinderopvang
- Centra voor Jeugd en Gezin
- Sportverenigingen
- Buurtsportcoaches

Chronisch zieken

Samenwerking met:

- Huisartsen / POH's
- Ziekenhuizen
- Wijkverpleging
- Thuiszorg
- Apotheken
- Lotgenotenorganisaties

Dak- en thuislozen

Samenwerking met:

- RIBW
- Opvangorganisaties
- Meldpunt Bijzondere Zorg / Zorgwekkend gedrag / maatschappelijke opvang (GGD, gemeente of andere instantie)
- Verslavingszorg
- Politie

Mensen met psychische aandoeningen

Samenwerking met:

- GGZ Instellingen (beschermde wonen)
- Huisartsen / POH's
- Meldpunt Bijzondere Zorg (Bemoeizorg)

Buitenwerkers en arbeidsmigranten

Samenwerking met:

- Werkgevers
- Toezicht en de handhaving huisvesting gemeente

Mensen met verstandelijke beperkingen

Samenwerking met:

- Instanties begeleid wonen
- Beschermd wonen
- Zorgboerderijen
- Dagbesteding

Vluchtelingen

Samenwerking met:

- Vluchtelingenwerk
- COA

Zwangeren

Samenwerking met:

- Verloskundige praktijken
- Huisartsen

Wat maakt iemand kwetsbaar voor hitte?

Naast de indeling in bovenstaande doelgroepen zijn er ook andere factoren die maken in welke mate een persoon kwetsbaar is voor hitte. Het Klimaatverbond Nederland heeft een lijst met 7 hitte-vinkjes gemaakt die de kwetsbaarheid verhogen:

1. Je woont in een versteende buurt
2. Je woning wordt te heet
3. Je hebt moeite om informatie te vinden of begrijpen
4. Je hebt weinig geld
5. Je bent lichamelijk en/of psychisch kwetsbaar
6. Je bent afhankelijk van zorg door anderen
7. Je bent eenzaam

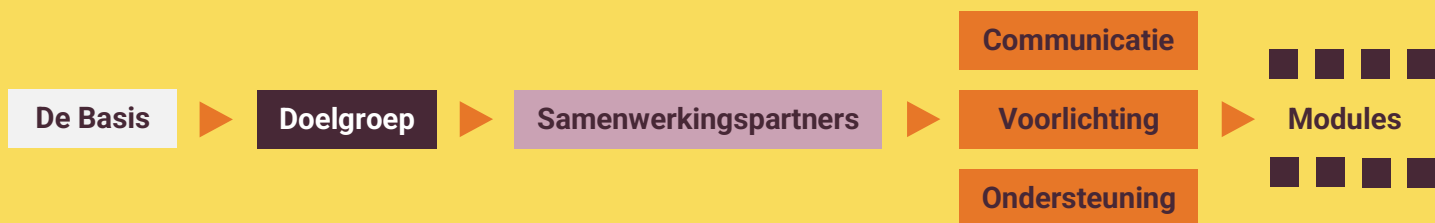

De focus vanuit het lokaal hitteplan ligt op mensen, maar huisdieren lopen ook risico bij (extreme) hitte. Voor veel mensen die kwetsbaar zijn is een huisdier zeer belangrijk. Het is een optie om in je lokaal hitteplan acties op te nemen gericht op huisdieren. Bijvoorbeeld door aandacht te vragen via de algemene communicatie- en voorlichtingsuitingen. Maar je kunt ook dierenartspraktijken aansporen om aandacht te vragen voor de risico's bij hitte tijdens de zomerperiode. Er is online voldoende informatie om naar te verwijzen, zoals op licg.nl en bij de [Dierenbescherming](https://dierenbescherming.nl).

3. UITBREIDEN? WERK MET MODULES

Het doorontwikkelen en uitbreiden van een bestaand hitteplan kan als een grote uitdaging voelen, want er zijn meerdere kanten die je op kunt gaan qua doelgroepen, samenwerkingspartners en communicatie- en voorlichtingsacties. Het werken met modules kan hiervoor een oplossing bieden. Zo kan je als gemeente gestructureerd stap voor stap het hitteplan doorontwikkelingen zonder hiermee een te grote opgave te creëren. Zie [bijlage I](#) voor een totaaloverzicht van voorbeeld modules die je per doelgroep toe kunt voegen aan het Lokaal Hitteplan.

4. COMMUNICATIE EN VOORLICHTING

De acties die vanuit het lokaal hitteplan uitgezet worden zijn vooral gericht op het vergroten van het bewustzijn en kennis bij (kwetsbare) inwoners en hun naasten. Om dit te bereiken wordt er informatie over de risico's van hitte, en hoe je ervoor kunt zorgen dat de woning en het lichaam van jezelf of je kwetsbare naast koel blijft, verspreid via diverse communicatiekanalen. Daarnaast speelt voorlichting, in verschillende vormen, ook een belangrijke rol. Zie [bijlage II](#) voor een overzicht van communicatiemiddelen gericht op diverse thema's en doelgroepen, en de voorlichtingsmogelijkheden die op dit moment beschikbaar zijn.

5. AANVULLENDE ACTIES BIJ CODE ORANJE

De communicatie- en voorlichtingsacties vanuit het lokaal hitteplan zijn vooral gericht op de omstandigheden tijdens een code geel weersituatie. Bij code oranje is er sprake van een andere situatie, waarbij de gezondheidsimpact van de weersituatie potentieel een stuk groter is. Kwetsbare doelgroepen zijn hierbij afhankelijker van directe ondersteuning van hun naasten of hulp- en zorgverleners. Daarom is het van belang om in het lokaal hitteplan ook afspraken op te nemen over aanvullende acties tijdens een code oranje situatie.

Bij activatie van het Nationaal Hitteplan geeft het KNMI vanaf de zomer van 2025 een [waarschuwing met een kleurcode](#) af: code geel, oranje of rood.

Code Geel	Code Oranje	Code Rood
Kans op gevaarlijk weer. Dit zijn weersituatie die extra aandacht vragen, vooral onderweg.	Grote kans op gevaarlijk weer. Dit zijn weersituaties waarbij de impact groot is.	Weeralarm voor gevaarlijke weersituatie.
• Ouderen en mensen met een kwetsbare gezondheid kunnen klachten krijgen • Bij een zware lichamelijke activiteit kan iedereen klachten krijgen, zoals uitdroging en oververhitting. • Kans op gezondheidsklachten door smog.	• Iedereen kan klachten krijgen zoals uitdroging en oververhitting, maar vooral ouderen en mensen met een kwetsbare gezondheid en bij zware lichamelijke activiteiten. • Kans op gezondheidsklachten door smog.	• Iedereen kan klachten krijgen, zoals uitdroging, oververhitting en levensbedreigende hitteberoerte.

Het lokaal hitteplan richt zich alleen op weersituaties die vallen onder code geel of oranje. Bij code rood treedt het crisisplan van de Veiligheidsregio in werking en zijn verdergaande maatregelen nodig om de gezondheid en veiligheid voor alle inwoners, maar zeker voor de kwetsbaren, te garanderen. Als gemeente is het van belang om hier goed op voorbereid te zijn door het ontwikkelen van een [actieplan extreme hitte](#).

Acties professionals en sociale omgeving

Diverse professionals waaronder bijvoorbeeld wijkverpleegkundigen, thuiszorg en welzijnsmedewerkers, maar ook mantelzorgers of directe familieleden kunnen een rol spelen in het ondersteunen van kwetsbare mensen tijdens een code oranje situatie met de volgende acties:

Hulp bij voldoende vochtinname

Bijvoorbeeld door het klaarzetten van een fles water en regelmatig controleren hoeveel ervan gedronken is.

Hulp bij het bedienen van de zonwering

Als de betreffende persoon moeite heeft met het (tijdig) omlaag doen van de zonwering, kan de opwarming van de woning enorm beperkt worden als iemand ervoor zorgt dat dit gedaan wordt. Als er geen externe zonwering aanwezig is, kunnen (rol)gordijnen dichtgedaan worden.

Hulp bij het ventileren van de woning

Om de warme lucht weer uit de woning te krijgen, is het van belang dat de woning goed wordt doorgelucht zodra de buitentemperatuur koeler is. Aangezien dit tijdens een hete periode pas 's avonds laat tot de vroege ochtend het geval is, is het van belang dat kwetsbare mensen hierbij hulp krijgen zodat ze zich veilig voelen en niet overmatig fysiek hoeven in te spannen.

Extra huisbezoek

Om de gezondheidssituatie van kwetsbare mensen goed in de gaten te houden is het van belang dat er regelmatig gecontroleerd wordt hoe het met deze persoon gaat, en tijdig ingegrepen wordt indien nodig. Zorgprofessionals zoals wijkverpleegkundigen en thuiszorg hebben hier beperkte mogelijkheden, dus het is van belang dat andere mensen in de omgeving dit oppakken. Familie, burens en (vrijwillige) welzijn- of buurtorganisaties in de buurt kunnen deze rol op zich nemen.

Tijdelijk opvang op een koele locatie

Als de woning van een kwetsbaar persoon zodanig is opgewarmd waardoor het koel houden van het lichaam erg lastig wordt, is het nodig om te kijken naar mogelijkheden waar de betreffende persoon gedurende de hete periode kan verblijven. Bijvoorbeeld bij familieleden met een koele woning, of op een openbare opvanglocatie.

Koelvest

Een (zelfgemaakt) koelvest is een eenvoudige en effectieve oplossing om het lichaam te koelen tijdens extreme hitte en zo aangepast bewegen en sociaal contact mogelijk te maken. Veel ouderen voelen zich tijdens de zomermaanden extra eenzaam, onder andere omdat familie en vrienden op vakantie zijn, en omdat veel clubs en activiteiten stilliggen. Daarnaast zegt bijna 30% van de 55-plussers tijdens de zomer minder buiten te komen vanwege de warmte, blijkt uit een enquête uit 2020 van het Ouderenfonds. Het is belangrijk dat ouderen ondanks de hitte niet stil te gaan zitten, een koelvest maakt het mogelijk om toch aangepast te blijven bewegen.

Communicatie vanuit gemeente en GGD

Tijdens een weersituatie met extremere of langdurige hitte, zullen bepaalde kwetsbare inwoners afhankelijk zijn van opvanglocaties om aan de hoge temperaturen te ontsnappen en het lichaam te koelen. Niet alle inwoners kunnen terecht bij familie of bekenden, daarom is het van belang om inzichtelijk te hebben welke openbare opvanglocaties ingezet kunnen worden in zo'n scenario. Gemeenten kunnen dit gezamenlijk met de GGD en andere lokale samenwerkingspartners in beeld brengen, en de mogelijkheid om gebruik te maken van deze locaties in de buurt actief communiceren naar de inwoners. Dit kan via een gerichte brief aan kwetsbare inwoners (naar voorbeeld van de brieven m.b.t. energiearmoede in de winter) én herhaalde aandacht via social media en berichten in de lokale media. Daarnaast is het ook een optie om een actueel overzicht van koele opvanglocaties online beschikbaar te stellen, zoals [gemeente Rotterdam](#).

“Let op elkaar, zorg voor elkaar”

Naast communicatie over koele opvanglocaties, is het tijdens een code oranje situatie van belang om de inwoners te stimuleren om op elkaar te letten en voor elkaar te zorgen. Het is onmogelijk om via het professionele zorg- en welzijnssysteem alle kwetsbare inwoners in de gaten te houden. Dus mantelzorgers, familie, burens en andere mensen in de omgeving van mensen die (extra) kwetsbaar zijn bij hitte zullen ook naar voren moeten stappen.

Voorbeeld acties (buiten)werkers

In principe is het een Arbo verantwoordelijkheid, maar gemeenten kunnen vanuit het lokaal hitteplan wel extra aandacht vragen voor de risico's die buitenwerkers lopen tijdens extreme hitte. De Sociaal-Economische Raad (SER) verstrekt in [dit uitgebreide dossier](#) informatie voor zowel bedrijven als werknemers hoe om te gaan met (extreem) warme omstandigheden.

6. GOEDE VOORBEELDEN

In provincie Gelderland zijn er diverse goede voorbeelden van hitteplan acties te vinden die ook in jouw gemeente toegepast kunnen worden. In dit hoofdstuk beschrijven we een aantal van deze voorbeelden.

Gemeente Berg en Dal

Bewustwordingsactie hitte

Hoe bereiden we ons voor op hitte? Om dit gesprek op gang te brengen ging de reizende hitte-actie van creatieve straatartiest Pret op Recept op vrijdag 28 juni 2024 op pad naar Leuth, Millingen en Breedeweg. Een actie van de gemeente Berg en Dal in samenwerking met GGD Gelderland-Zuid, het Rode Kruis en Forte Welzijn. De gemeente deelde samen met de betrokken organisaties gratis flesjes water, bloemzaadbommen en informatiemateriaal uit. In gesprek met bewoners gaven ze uitleg wat je kunt doen om jezelf, je huis en de buurt te verkoelen.

Gemeente West Maas en Waal

Bloedhete Bingo bij de seniorenvereniging in Wamel

We waren er gloeiend bij. Woensdagmiddag 3 juli 2023. Het was niet zo warm buiten, maar binnen in Ons Huukske ging het er heet aan toe. De vrijwilligers van het Nederlandse Rode Kruis verzorgden een buitengewoon enerverende en leerzame middag. Het thema was "hoe kom je dagen van extreme hitte door". Omdat ouderen steeds moeilijker hitte uit hun lichaam kwijtraken en daardoor een verhoogd risico hebben op een zonnesteek, hitte-uitputting of een hitteberoerte, was dit thema bij ons op het juiste adres. Er werd geen vervelende PowerPointpresentatie gegeven, maar de verschillende onderwerpen werden aan de hand van een variant op het bingo spel -de zogenaamde Bloedhete Bingo ter tafel gebracht. Er waren bijpassende kleine prijsjes te winnen. De sprekende voorbeelden leidden soms tot de nodige hilariteit. Het was allemaal erg gezellig.

Arnhem klimaatbestendig

Actie 'Wèrrum hè: praktische tips bij hitte

Het [Platform Arnhem Klimaatbestendig](#), een samenwerking tussen diverse Arnhemse organisaties en de waterschappen, organiseert deze zomer de actie 'Wèrrum hè'. Hierbij geven ze praktische tips voor o.a. een koele omgeving, het uit de woning houden van de warmte, jezelf koel houden en extra letten op kwetsbare mensen.

Gemeenten Doetinchem, Overbetuwe en Scherpenzeel

Campagne zonbescherming

De Gelderse gemeenten Doetinchem, Overbetuwe en Scherpenzeel werken samen met de GGD'en en de Gelderse Sportfederatie (GSF), aan de preventie van huidkanker en hittestress op openbaar toegankelijke speel-, sport- en beweegplekken. De aanpak combineert fysieke maatregelen (bomen, schaduwdoeken, zonnebrandpalen/-dispensers) met bewustwording en gedragsverandering, waarbij zowel het fysieke als het sociale domein betrokken zijn.

Dit project is mogelijk gemaakt met een subsidie van ZonMw. Voor meer informatie, zie de projectpagina van de Academische Werkplaats Gezonde Leefomgeving: [Preventie van huidkanker en hittestress in gemeenten](#).

Gemeente Harderwijk

Subsidie klimaatadaptieve maatregelen voor inwoners en ondernemers

In de gemeente Harderwijk kunnen zowel inwoners als ondernemers [subsidie](#) aanvragen voor klimaatmaatregelen in de tuin of op het terrein. Het gaat om lokale voorzieningen op privaat terrein waarmee effecten van de klimaatverandering worden beperkt. De subsidie geldt voor o.a. bomen, een groen dak of gevel, buitenzonwering, hitte werend glas, en een klimaatadaptieve en biodiverse verblijfsplek voor medewerkers.

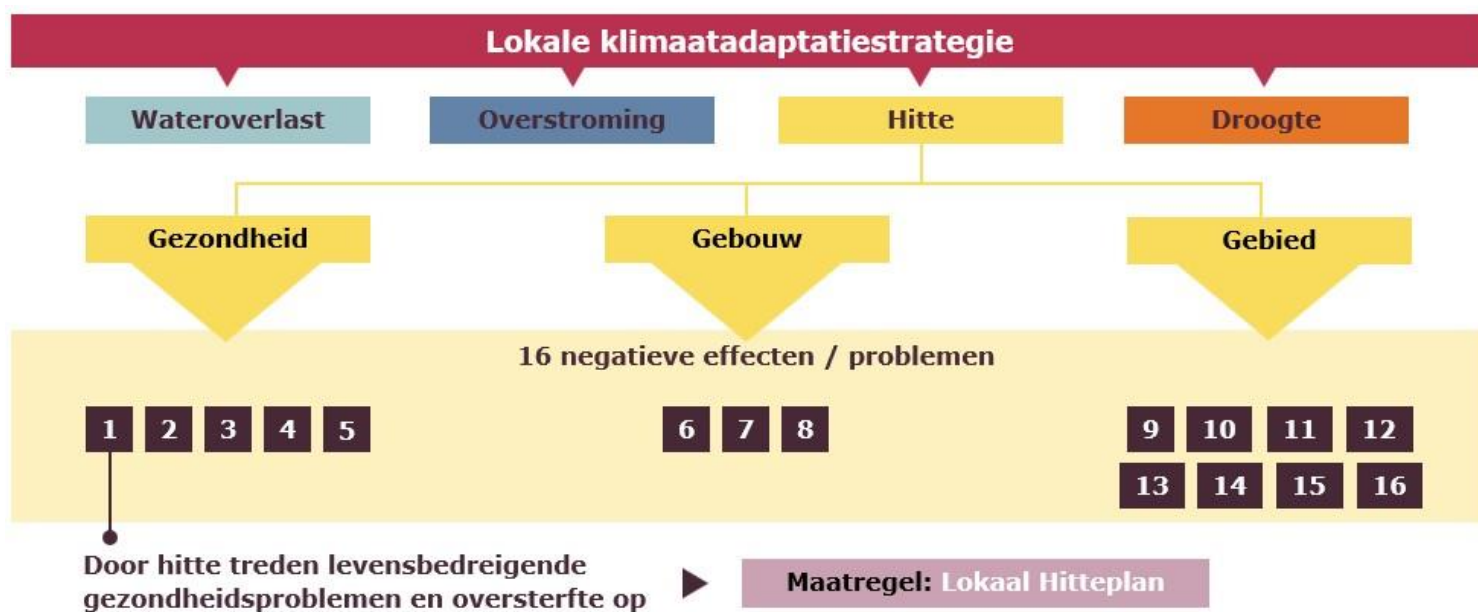
7. ORGANISATIE BINNEN DE GEMEENTE

Gemeenten hebben een algemene opgave op het gebied van klimaatadaptatie, waarin maatregelen gericht op het aanpassen op (extreme) hitte geborgd moeten worden. Naast een lokaal hitteplan, betekent dit dat er ook een koppeling gemaakt moet worden met andere domeinen en maatregelen. In dit hoofdstuk beschrijven we deze integrale aanpak op het thema hitte, en hoe zich dat verhoudt tot het lokaal hitteplan. Daarnaast geven we adviezen hoe het lokaal hitteplan domein overstijgend te borgen binnen de gemeentelijke organisatie.

Integrale aanpak hitte adaptatie

In 2022 is er in opdracht van het ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO) en RVO, in samenwerking met Klimaatverbond Nederland, TAUW en &flux een integrale aanpak gericht op hitte adaptatie ontwikkeld in de vorm van een [Menukaart Hite](#). We spreken bij deze integrale aanpak van 3 domeinen: gebied, gebouw en gezondheid. Binnen deze domeinen worden 16 negatieve effecten en/of problemen benoemd, en welke maatregelen gemeenten kunnen nemen. Het Lokaal Hiteplan valt als maatregel binnen het domeinniveau gezondheid. In onderstaand figuur staat weergegeven hoe deze integrale aanpak geborgd kan worden binnen de klimaatadaptatiestrategie van gemeenten:

Figuur 3: Borging integrale aanpak hitte onder klimaatadaptatiestrategie

Samenwerking verschillende domeinen binnen het lokaal hiteplan

Beleid gericht op hitte adaptatie en gezondheid kan vanuit verschillende domeinen geïnitieerd en geborgd worden. Onafhankelijk van het startpunt liggen er vervolgens koppelkansen met andere beleidstukken. In de [Handreiking Klimaatadaptatie en Gezondheid](#), ontwikkeld door de GGD'en de Academische Werkplaats Gezonde Leefomgeving, zijn deze koppelkansen uitgewerkt:

Klimaatadaptatiestrategie

Een logisch startpunt om het ontwikkelen van een lokaal hiteplan te starten en te borgen is natuurlijk de klimaatadaptatiestrategie, zoals hierboven weergegeven in figuur 3. Daarbij is het van belang om collega's vanuit het sociaal domein / maatschappelijke ontwikkeling aan te haken. Daarnaast speelt communicatie een grote rol, dus de communicatieadviseur moet ook bij de start betrokken zijn.

Domein Gezondheid

Gezondheidsbeleid

De doelen van het lokaal hitteplan richten zich voornamelijk op kwetsbare inwoners en het beschermen van hun gezondheid. Dit sluit naadloos aan bij de doelen vanuit het gezondheidsbeleid gericht op ouderen, chronisch zieken, jonge kinderen en andere doelgroepen. Vanuit speerpunten en projecten zoals Gezonde School, of rondom thema's zoals eenzaamheid of Gezond Ouder Worden kan er een koppeling gelegd worden met interventies gericht op hitte adaptatie en preventie. De focus zal hierbij voornamelijk liggen op voorlichting en bewustwording, wat ook onderdeel kan zijn van de afspraken in een Lokaal Hitteplan. Hierbij ligt de nadruk op het gedrag en de gezondheid van de gebruikers, en niet zozeer op de fysieke omgeving.

Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA)

In het GALA hebben de VNG, GGD GHOR Nederland, Zorgverzekeraars Nederland (ZN) en het ministerie van VWS gezamenlijk afspraken gemaakt op het gebied van gezondheid en welbevinden. De in het GALA gemaakte afspraken hebben in het bijzonder aandacht voor het verbeteren van de situatie van mensen met gezondheidsachterstanden en mensen in een kwetsbare situatie. De stip op de horizon is een gezonde generatie in 2040 met weerbare gezonde mensen die opgroeien, leven, werken en wonen in een gezonde leefomgeving met een sterke sociale basis. ([Gezond en actief leven akkoord](#))

Eén van de thema's die opgenomen zijn is Leefomgeving, met daaronder klimaatverandering. Dit biedt de mogelijkheid voor gemeenten om interventies gericht op het beschermen van inwoners tegen de negatieve gevolgen van hitte te financieren vanuit de specifieke uitkering (SPUK) die gekoppeld is aan het GALA. Elke gemeente krijgt hier jaarlijks een geormerkt bedrag voor ter beschikking, de hoogte van dit bedrag is afhankelijk van het aantal inwoners.

Sportbeleid

Gezien dat sporters een kwetsbare groep zijn bij hitte, biedt het gemeentelijke beleid mogelijkheden om maatregelen gericht op preventie van gezondheidsschade mee te nemen. Zo kunnen er eisen gesteld worden aan sportverenigingen om (voorzorg)maatregelen te nemen bij trainingen, wedstrijden en evenementen. Daarnaast kunnen er ook fysieke maatregelen bij sportaccommodaties opgenomen worden in het beleid, zoals vergroening en het creëren van schaduwplekken.

Domein Gebouw

Woonbeleid

Gemeenten hebben een sturende rol als het gaat om wonen. In het ruimtelijk beleid worden bouwlocaties vastgelegd. In het grondbeleid wordt vastgelegd welke rol de gemeente bij verwerving van gronden en gebiedsontwikkeling speelt. In een woonvisie komen alle aspecten van het wonen aan bod: kwantiteit, kwaliteit, locaties, woonruimteverdeling, doelgroepen, de rol van woningcorporaties. De woonvisie vormt de basis voor prestatieafspraken tussen gemeente, corporatie en huurdersorganisatie (VNG). De verschillende onderdelen van het woonbeleid bieden de volgende aanknopingspunten voor hitte adaptatie:

- Bij de inrichting van nieuwe plannen wordt zoveel mogelijk rekening gehouden met het voorkomen van hittestress.
- Er is aandacht voor de huisvesting van kwetsbare groepen op locaties met zo min mogelijk risico op overlast door hittestress. Hierbij moet rekening worden gehouden met hitte eilanden, beschikbaar groen en koele plekken en blootstelling van de woning aan de zon (vooral aan de slaapkamer zijde).
- Er worden afspraken over het voorkomen van hittestress, klimaat adaptief bouwen en renoveren en verduurzaming opgenomen in de prestatieafspraken met corporaties.

Domein Gebied

Groenbeleid

In een groenbeleidsplan staan richtlijnen voor de inrichting en het beheer van openbaar groen. Ook voor bijvoorbeeld bomen en bermen kan beleid vastgesteld worden. In het groenbeleid zijn de volgende onderwerpen ook van belang voor hitte adaptatie:

- Uitvoeringsprojecten beheer, onderhoud en herinrichting. Is het groen klimaatbestendig? Hoeveel schaduw geeft het bladerdek van deze bomen?
- Bomenbeleidsplan. Welke boomsoorten worden geplant en behouden, en op welke locaties/routes?

Ruimtelijke ontwikkeling en openbare ruimte

Gemeenten zijn verantwoordelijk voor gebiedsontwikkeling, woningbouw en bedrijventerreinen en bouw van nieuwe plekken voor bedrijven. Het Omgevingsplan is het belangrijkste instrument voor de ruimtelijke ordening in een gemeente.

Speelplekken

Gemeenten maken ook beleid op speelplekken. Hierbij is het van belang om speelplekken ook groen en schaduwrijk in te richten, met planten die niet of zwak allergenen pollen produceren, om te veel blootstelling aan UV-straling, hitte en pollen bij kinderen te voorkomen.

8. BIJLAGEN

I. Overzicht mogelijke modules voor doorontwikkeling lokaal hitteplan per doelgroep

				Modules					
	Doelgroep focus	Samenwerkingspartners	Categorieën acties	Concrete acties					Gevorderde planvorming
Basis	Zelfstandig thuiswonende ouderen 70+	- Wijkverpleging - Thuiszorg - Woningcorporaties - Welzijnsorganisaties - Seniorenverenigingen - Apotheken - Huisartspraktijken - Dagbesteding	Communicatie	Verspreiden flyers en posters	Informatie op Social media	Verspreiden informatie via nieuwsbrieven	Informatie plaatsen op websites partners	Wijkgerichte aanpak	
			Voorlichting	Bloedhete Bingo	Themabijeenkomst	Eén op één voorlichting		Persoonlijk hitteplan	
			Ondersteuning	Extra huisbezoeken	Hulp bij zonwering & ventilatie	Hulp bij vergroenen tuin	Hulp bij boodschappen		
	Jonge kinderen & hun ouders	- Kinderdagopvang - Basisscholen - Jeugdgezondheidszorg - Kinderopvang - Centra voor Jeugd en Gezin - Sportverenigingen - Buurtsportcoaches	Communicatie	Verspreiden flyers en posters	Informatie op Social media	Verspreiden informatie via nieuwsbrieven	Informatie plaatsen op websites partners		
			Voorlichting	Themabijeenkomst Kinderdagverblijf / School		Voorlichting op consultatiebureau			
Basis	Chronisch zieken	- Huisartsen / POH's - Ziekenhuizen - Wijkverpleging - Thuiszorg - Apotheken - Lotgenotenorganisaties	Communicatie	Verspreiden flyers en posters	Informatie op Social media	Verspreiden informatie via nieuwsbrieven	Informatie plaatsen op websites partners	Wijkgerichte aanpak	
			Voorlichting	Themabijeenkomst		Eén op één voorlichting		Persoonlijk hitteplan	
			Ondersteuning	Extra huisbezoeken	Hulp bij zonwering & ventilatie	Hulp bij vergroenen tuin	Hulp bij boodschappen		
	Dak- en thuislozen	- RIBW - Opvangorganisaties - Bijzondere Zorg - Verslavingszorg - Politie	Communicatie	Brochure voor professionals	Flyers voor doelgroep		Communicatie via apps voor dak- en thuislozen	Protocol zomeropvang dak- en thuislozen (lokaal of regionaal)	
			Voorlichting	Themabijeenkomst / scholing voor professionals					
			Ondersteuning	Uitdelen water en zonnebrand bij dagopvang					
	Mensen met psychische kwetsbaarheid	- GGZ Instellingen (beschermd wonen) - Huisartsen / POH's - Meldpunt Bijzondere Zorg (Bemoeizorg)	Communicatie	Flyers en posters	Social media	Nieuwsbrieven	Websites		
			Voorlichting	Themabijeenkomst / scholing voor professionals					
			Ondersteuning	Extra huisbezoeken	Hulp bij zonwering & ventilatie	Hulp bij vergroenen tuin	Hulp bij boodschappen		

	Doelgroep focus	Samenwerkingspartners	Categorieën acties	Concrete acties				Gevorderde planvorming
Basis	Buitenwerkers en arbeidsmigranten	- Werkgevers - Toezicht en de handhaving - huisvesting gemeente	Communicatie	Verspreiden flyers en posters in meerdere talen	Informatie op Social media (meerdere talen)	Verspreiden informatie via nieuwsbrieven	Informatie plaatsen op websites partners	
			Voorlichting	Themabijeenkomst				
			Ondersteuning					
Basis	Mensen met verstandelijke beperkingen	- Instanties begeleid wonen - Beschermd wonen - Zorgboerderijen - Dagbesteding	Communicatie	Tips en adviezen gevisualiseerd en aangepast op doelgroep				Wijk/gebouw gerichte aanpak
			Voorlichting	Themabijeenkomst / scholing professionals				Persoonlijk hitteplan
			Ondersteuning	Extra huisbezoeken	Hulp bij zonwering en ventilatie	Hulp bij vergroenen tuin	Hulp bij boodschappen	
Basis	Vluchtelingen	- Vluchtelingenwerk - COA	Communicatie	Verspreiden flyers en posters in meerdere talen	Informatie op Social media (meerdere talen)	Verspreiden informatie via nieuwsbrieven	Informatie plaatsen op websites partners	
			Voorlichting	Themabijeenkomst (meerdere talen)				
			Ondersteuning					
Basis	Zwangeren	- Verloskundige praktijken - Huisartsen	Communicatie	Verspreiden flyers en posters	Informatie op Social media	Verspreiden informatie via nieuwsbrieven	Informatie plaatsen op websites partners	
			Voorlichting	Themabijeenkomst		Eén op één voorlichting		
			Ondersteuning					

II. Overzicht van communicatiemiddelen en voorlichtingsmogelijkheden

Informatiebronnen en communicatiemiddelen

	Video's	Websites	Flyers & Posters	Overig
Algemeen	• Animaties RIVM • Explainer video's NOS • Thuisarts.nl • Rode Kruis	• GGDleefomgeving.nl • RIVM • Thuisarts.nl • Rode Kruis • Ongekendheet.nl	• Rode Kruis • RIVM	• Lespakket woeste wereld Rode Kruis Over aardbevingen, extreme hitte en orkanen • Jeugd Rode Kruis Lespakket Hitte Over hitte (België)
Herkennen gezondheidsklachten	• Animaties RIVM • Wat te doen bij oververhitting (Rode Kruis)	<i>Inwoners</i> • GGDleefomgeving.nl (algemeen, ouderen, jonge kinderen) <i>Professionals</i> • Medicatiegebruik en dreigende dehydratie	• Rode Kruis • RIVM	• Kaart kleur urine

Verkoelen lichaam	• Animaties RIVM	<i>Inwoners</i> • GGDleefomgeving.nl (algemeen, ouderen en sporters) • Rode Kruis • Thuisarts.nl <i>Professionals</i> • Werken in de warmte of bij hoge temperaturen (Arbo) • Dossier werken bij (extreme) hitte (SER) • Zorg voor Beter • Kennisplein gehandicaptensector		• Infographics GGD Noord- en Oost-Gelderland • Onlinecursus voor zorgprofessionals
Koele woning en tuin	• Animaties RIVM • Milieu centraal	<i>Inwoners</i> • Milieucentraal.nl • GGDleefomgeving.nl • Operatie Steenbreek / NK tegelwippen <i>Professionals</i> • Informatie voor wooncorporaties • AWGL.nl (Academische werkplaats gezonde leefomgeving) • Handreiking hitte in bestaande woningen 3.0	• Duurzaam Hengstdal	• De Koele Kaart, Rotterdam

UV-straling

- [Huidfonds](#)
- [KWF Kankerbestrijding](#)

- [GGDleefomgeving.nl](#)
- [Huidfonds](#)
- [KWF kankerbestrijding](#)
- [Thuisarts.nl](#)

- Huidfonds ([Zonvenant](#))

- Lespakketten voor scholen Huidfonds: [Basisonderwijs](#) [Voortgezet onderwijs](#)
- [Zonnetjesweek kinderopvang](#)
- Stichting tegen kanker: [Zonneslimme scholen](#)

Voorlichtingsmogelijkheden

Bijeenkomst op locatie	• Workshops Rode Kruis: Bloedhete Bingo en geen nood • Themabijeenkomst: zelf organiseren met de lokale GGD
Bewustwordingsactie	• Klimaat actieteam (Rotterdam) • Hitte actie op straat (gemeente Berg en Dal)
Theater	• Heet hè, theatervoorstelling van De Vijf Oude Rotten
SchoolTV filmpjes	SchoolTV filmpjes middenbouw: Waarom willen mensen graag bruin worden? Huisje Boompje Beestje Zon en wolk Het Klokhuis ("wat is zweet?") Zweten ("door te zweten koel je af") Wordt zwarte kleding in de zon warmer dan witte kleding? Van zweten ga je beter samenwerken Hoe houden dieren zichzelf op temperatuur? SchoolTV filmpjes onderbouw: Huisje Boompje Beestje ("in de zon") Het Zandkasteel ("hallo zon") Insmeren (met Flip de Beer) Komkommaar in de zon (met Flip de Beer) Zonneklep knutselen Beestenbrigade (schaduw voor koeien) Liedje over de parasol

Zoek je advies en/of ondersteuning van de GGD?

Neem dan contact met ons op via:

GGD Gelderland-Zuid: gezondheidenmilieu@ggdgelderlandzuid.nl

GGD Gelderland-Midden: milieu-en-gezondheid@vggm.nl

GGD Noord- en Oost-Gelderland: mmk@ggdnog.nl

Auteurs:

Patrick Klaassen, GGD Gelderland-Zuid

Nienke van der Wal, GGD Noord- en Oost-Gelderland

In samenwerking met:

Jara Lomme en Bart Smulders, GGD Gelderland-Midden

Myrthe Frissen, GGD Gelderland-Zuid

Moniek Zuurbier, Gelderse GGD'en

Madeleen Helmer, Klimaatverbond Nederland

Nina Holman, provincie Gelderland

Gelderland-Zuid

Gelderland-Midden

Noord- en Oost-Gelderland

Funded by the Pathways2Resilience programme

